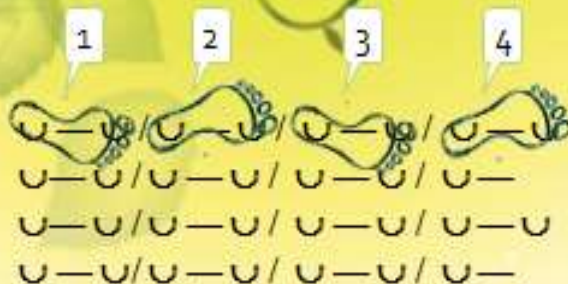

Теорія та практика визначення віршового розміру

Сон/лі/тньо/ї/но/чі/коли/сь/ме/ні/сні/вся/.
Ко/ро/тка/та/лі/тня/я/ні/чка/бу/ла/;
І/со/н/був/ко/ро/ткий/, - він/ху/тко/змі/ни/вся/
І/зни/к/, як/на/схо/ді/зо/ря/ро/зві/ла.

Леся Українка

Системи віршування

У різних країнах були і є різні системи віршування. Пояснюється це переважно особливостями мови. Є мови з постійним, а інші — з рухомим наголосом. В одних мовах є довгі і короткі голосні звуки, а в інших — наголошені і ненаголошені склади.

Античне (метричне) віршування

Назва від грецького *metron* — міра. Мається на увазі міра часу, потрібна для вимови того чи іншого складу. Вона заснована на чергуванні довгих і коротких складів.

Ця система віршування характерна для античної літератури, грецької і римської, сформувалася вона у VIII ст. до н.е. З'явилася у Давній Греції у VIII ст. до н.е., у III ст. н.е. поширилася в римській літературі.

У давньогрецькій і латинській мовах були довгі й короткі склади. Одиницею довготи вважався час, необхідний для вимови одного короткого складу. Цей час називали морою (v). Час, потрібний для вимови довгого складу (—), дорівнював двом морам (vv). Довгі склади вимовляли протяжно, а короткі — уривчасто. У Стародавній Греції вірші не читали, а співали під ліру. Довгі і короткі склади об'єднувались у стопи.

Стопою називали сполучення певної кількості довгих і коротких складів. Стопи, повтрюючись, надавали віршу ритмічного звучання.

Силабічна система віршування

У силабічній системі віршування ритмічною одиницею є склад. Ця система прийшла на зміну античному (метричному) віршуванню. В основу системи покладена рівна кількість складів у рядках (грец. *syllabe* — склад). Найчастіше було 13, рідше — 11 складів. Силабічна система основана на чергуванні рівноскладових рядків. У силабічному вірші була цезура, рима, два постійні наголоси — перед цезурою і в кінці рядка на передостанньому складі. Два постійні наголоси, цезура і рима утворювали стійкий ритм. Римування в силабічних віршах здебільшого паралельне, переважає жіноча рима, строфи зазвичай дворядкові. У багатьох творах тексти не діляться на строфи. Силабічне віршування притаманне поезії, яка базується на мові з постійним наголосом. Постійний наголос характерний для французької, польської, чеської, турецької, сербської, вірменської та ін. мов. У французькій мові наголос на останньому, у польській — на передостанньому складах, у чеській та угорській — на першому.

Силабо-тонічна система віршування

Грецьке *syllabe* — склад, *tonos* — наголос. Ця система ґрунтується на чергуванні наголошених і ненаголошених складів. Для неї характерна рівночисельність складів і наголосів у рядку. Силабо-тонічний принцип запровадив у латинську поезію св. Августин, він замінив довгі склади наголошеними, а короткі — ненаголошеними.

У силабо-тонічній системі поєднується принцип рівноскладовості (силабізму) з принципом сумірності наголошених складів. Одиницею виміру ритму силабо-тонічного вірша є стопа.

Стопа — це сполучення в певній позиції наголошених і ненаголошених складів. У силабо-тонічних віршах застосовуються стопи, які були в античному віршуванні. Довгі склади замінені наголошеними, а короткі — ненаголошеними.

Розмір вірша визначається кількістю стоп у рядках.

Найпростіший спосіб визначення розміру вірша — **скандування**. Це умовне роздільне вимовляння складів. При такому читанні вірша виділяються всі можливі наголоси у рядку (наголоси ритмічні, а не граматичні). Ритмічний наголос, який не збігається з граматичним, називають іктом (лат. *ictus* — удар, наголос).

Е-ней — був — па-ру-бок — мо-тор-ний.

(І. Котляревський)

У слові *парубок* є ритмізований наголос на третьому складі:

У — /У — /У — /У.

Недоліком скандування є його умовність. Вона малопомітна при визначенні трискладових розмірів, але при визначенні двоскладових приводить до штучного виникнення двох і більше наголосів у багатоскладових словах: па-ру-бок.

Скандування віршів нагадує барабанний ритм, вірші звучать монотонно. Це умовне читання віршів. У силабо-тонічних віршах з метою урізноманітнення звучання в багатоскладових словах часто замінюємо ямби і хорей пірихієм.

У — /У — /УУ/У — /У

Надаючи різноманітності звучання рядкові, пірихій зберігає загальний ритм вірша.

Заміна ямба або хорей пірихієм або спондеєм називається **іпостасою**. Іпостасування хорей і ямба спондеєм трапляється рідше.

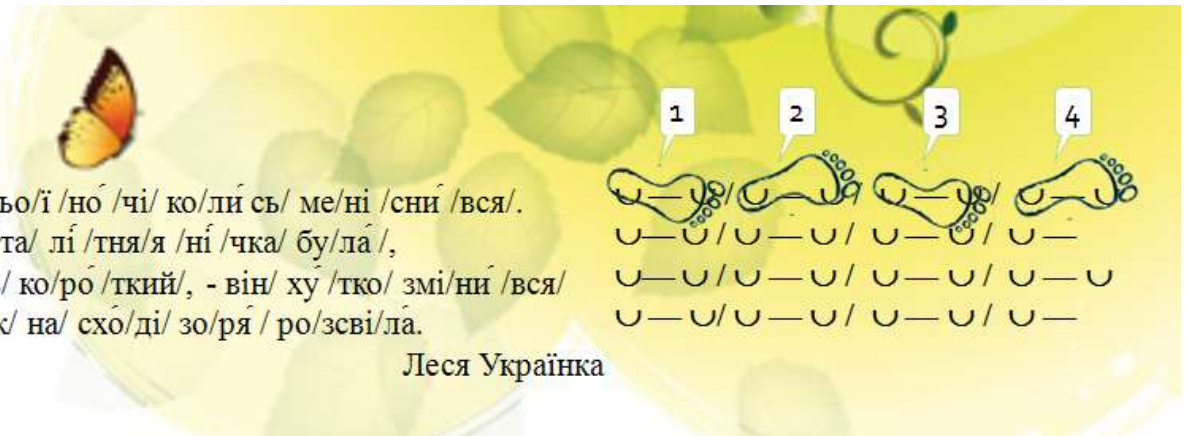
Ніч, місяць, верби шелестіння

— — /У — /УУ/У — /У

(М. Рильський)

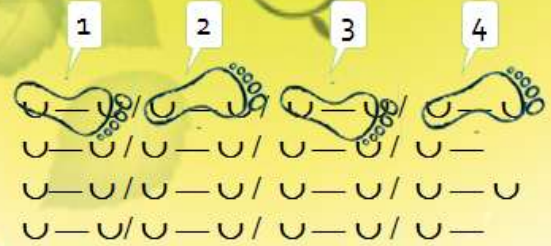
Віршовий розмір

<p>I. Двоскладовий</p> <p>Хорей - — У</p> <p>Ямб - У —</p> <p>— спондей</p> <p>УУ пірихій</p> <p>За алфавітом</p>	<p>Рима – це співзвучне закінчення рядків (клаузул).</p> <p>Рими поділяються:</p> <p>— чоловічі - наголос на ост.складі.</p> <p>— жіночі – наголос на другому від кінця скл.</p> <p>— дактилічні – на третьому від кінця</p>
<p>II. Трискладовий</p> <p>Дактиль -</p> <p>— УУ</p> <p>Амфібрахій –</p> <p>У — У</p> <p>Анапест -</p> <p>УУ —</p> <p>За наголосом</p>	<p>3. Римування</p> <p>— суміжне (аабб) - паралельне</p> <p>— перехресне (абаб)</p> <p>— кільцеве (абба) - охоплююче</p>
<p>4. Строфи</p> <p>Строфа – кілька віршованих рядків, поєднаних за змістом і певним порядком римування.</p> <p>Види строф:</p> <p>— моностих(моновірш) – складається з одного рядка.</p> <p>— дистих(двовірш) – з двох рядків</p> <p>— тривірш</p> <p>— катрен – чотирирядковий</p> <p>— п'ятивірш</p> <p>— секстина</p> <p>— октава - восьмивірш</p>	<p>Верлібр (вільний вірш) – система віршових рядків, яка будується переважно на інтонаційно-синтаксичній основі, без урахування кількості складів і наголосів у віршовому рядку.</p> <p>Сонет – 14-рядкова поезія з особливим чергуванням рим(4+4+3+3)</p> <p>Кількість стоп у рядку називається розміром вірша.</p>

Сон/ лі / тньо/ї / но /чі/ ко/лі сь/ ме/ні / сні /вся/
 Ко/ро/тка / та/ лі / тня/я / ні /чка/ бу/ла /,
 І/ со н/ був/ ко/ро /ткий/, - він/ ху /тко/ змі/ни /вся/
 І/зні к/, як/ на/ схо/ді/ зо/ря / ро/зсві/ла.

Леся Українка

Віршовий розмір: чотиристопний амфібрахій
Римування: перехресне (абаб), дієслівне
Рима: жіноча та чоловіча рими
Строфа: катрен

Мріють крилами з туману лебеді рожеві,
 сиплють ночі у лимани зорі сургучеві.

Заглядає в шибку казка сивими очима,
 Материнська добра ласка в неї за плечима.

В.Симоненко «Лебеді материнства»

Віршовий розмір:
Римування:
Рима:
Строфа:

**Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
 Лиш приходить подібне кохання.
 В день такий розцвітає весна на землі
 І земля убирається зрання...**

В.Сосюра «Так ніхто не кохав»

Віршовий розмір:
Римування:
Рима:

Строфа:

**Любіть Україну, як сонце любіть,
Як вітер, і трави, і води
В годину щасливу і в радості мить
Любіть у годину негоди!..**

В.Сосюра «Любіть Україну!»

Віршовий розмір:
Римування:
Рима:
Строфа:

**Яблука допіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стежкою в саду,
Ти мене, кохана, приведеш до поля,
Я піду — і може більше не прийду.**

М.Рильський «Яблука допіли...»

Віршовий розмір:
Римування:
Рима:
Строфа:

Визначити віршовий розмір

А	Місяченько сходить, ясну ніч приводить; Білий день світліє, над землею дніє... (А.Кримський)
Б	Земле моя, запашна, барвінкова, Ріки медові, дощі золоті, Тільки б побачить тебе у обнові – Більше нічого не хочу в житті. (М.Стельмах)
В	Красо України, Подолля! Розкинулось мило, недбало! Здається, що зроду недоля, Що горе його не знавало. (Леся Українка)
Г	Я сорочку знайду вишиванку І надіну, як хлопчик, радий. По барвінку піду на світанку Молодий, молодий, молодий! (А.Малишко)

1	ЯМБ
2	ХОРЕЙ
3	ДАКТИЛЬ
4	АМФІБРАХІЙ
5	АНАПЕСТ

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					
5					

